

Κοινωνική Πολιτική

Τόμ. 4 (2015)

Winlow, S. and Hall, S. (2013), *Rethinking Social Exclusion: The End of the Social?*, Sage, London.

Ανδρέας Φερώνας

doi: [10.12681/sp.10799](https://doi.org/10.12681/sp.10799)

Copyright © 2016, Ανδρέας Φερώνας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φερώνας Α. (2017). Winlow, S. and Hall, S. (2013), *Rethinking Social Exclusion: The End of the Social?*, Sage, London. *Κοινωνική Πολιτική*, 4, 79–81. <https://doi.org/10.12681/sp.10799>

Βιβλιοκριτική.

Ανδρέας Φερόνας, *Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.*

Winlow, S. and Hall, S. (2013), *Rethinking Social Exclusion: The End of the Social?*, Sage, London.

Το κεντρικό μήνυμα του τελευταίου βιβλίου των εγκληματολόγων Simon Winlow και Steve Hall “Επανεξετάζοντας τον Κοινωνικό Αποκλεισμό: Το τέλος του Κοινωνικού;» συμπυκνώνεται πολύ εύγλωτα στον τίτλο του. Η πολυσυζητημένη και «ταλαιπωρημένη» έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού χρειάζεται επανεξέταση, γιατί στην εποχή του νέο-φιλελεύθερου καπιταλισμού των αρχών του 21^{ου} αιώνα «το ίδιο το «κοινωνικό» έχει αποκλειστεί από τους σημαντικότερους τομείς της ζωής μας» (σελ.4). Στο πλαίσιο αυτό, οι συγγραφείς επιχειρούν να αναδείξουν το ρόλο του παγκόσμιου καπιταλισμού στην συνεχή παραγωγή και αναπαραγωγή του κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ ταυτόχρονα αμφισβητούν τα κυρίαρχα νοήματα, αντιλήψεις και αναπαραστάσεις που αποδίδονται στην έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού στις σύγχρονες κοινωνίες.

Τα κεντρικά ερωτήματα που τίθενται από τους συγγραφείς είναι τα ακόλουθα: «Τι απέμεινε από το «κοινωνικό», όταν ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι αποκόπτονται από την οργανωτική λογική του – τις οικονομικές συναλλαγές, τις σχέσεις, τα έθιμα, τους κώδικες και τους πολιτισμικούς κανόνες; Μήπως καταλαμβάνουμε έναν μετα-κοινωνικό (post-social) χώρο όπου η δομημένη πραγματικότητα της δημόσιας ζωής και των κοινωνικών θεσμών έχει αντικατασταθεί από ένα σύνολο κοριορτοποιημένων ατόμων; Κι αν αυτό είναι αλήθεια, πάνω σε ποια βάση μπορούμε να ισχυριστούμε ότι τα άτομα ή οι ομάδες «αποκλείονται» από κάτι που μπορεί να μην υπάρχει με τον τρόπο που το αντιλαμβανόμασταν κατά το παρελθόν;» (σελ.2).

Το βασικό επιχείρημα που διατρέχει ολόκληρο το βιβλίο είναι, ότι λόγω της ολοένα αυξανόμενης ατομικότητας και της διάρρηξης του κοινωνικού δεσμού που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες, το «κοινωνικό» δεν υπάρχει πλέον και συνεπώς είμαστε κατ’ ουσίαν όλοι αποκλεισμένοι από αυτό. Αν αυτό ισχύει τότε ο κοινωνικός αποκλεισμός δε συνιστά απλώς ένα «διαχειριστικό πρόβλημα», μια εκτροπή στο πλαίσιο ενός κατά τα άλλα προοδευτικού κοινωνικοοικονομικού συστήματος, μια πάθηση της οποίας τα αίτια και τα αποτελέσματα μπορούν εύκολα να ταυτοποιηθούν, να απομονωθούν και να «τακτοποιηθούν» από τις κυρίαρχες κοινωνικές πολιτικές. Αντίθετα, αντανακλά ένα ευρύτερο πρόβλημα του «κοινωνικού», κατά τη διάρκεια μιας περιόδου που χαρακτηρίζεται από την κατίσχυση του φιλελεύθερου καπιταλισμού και της αγοραιοποίησης του κοινωνικού κόσμου και από τη σχεδόν ολοκληρωτική απουσία μιας πολιτικής, οικονομικής ή ιδεολογικής εναλλακτικής λύσης. Στο πλαίσιο αυτό, ένας αναστοχασμός για τον κοινωνικό αποκλεισμό σημαίνει την επιστροφή στις φιλοσοφικές και θεωρητικές ρίζες του προβλήματος, την υπέρβαση του κυρίαρχου «λόγου» και των καθιερωμένων ορθοδοξιών σε ακαδημαϊκό και πολιτικό επίπεδο και τη διάνοιξη νέων προοπτικών για μια ανανεωμένη κριτική ανάλυση, που θα θέσει τολμηρά ερωτήματα για

την ηθική και την κοινωνική δικαιοσύνη, για το μέλλον του «κοινωνικού» κατά τη διάρκεια μιας περιόδου μόνιμων κοινωνικά καταστροφικών οικονομικών αναταράξεων και για το είδος του κόσμου μέσα στον οποίο θέλουμε να ζήσουμε.

Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι η κριτική των συγγραφέων δεν περιορίζεται μόνο στην κυρίαρχη πολιτικο-ιδεολογική τάξη και την χειραγωγημένη ακαδημαϊκή έρευνα. Στοχεύει με ιδιαίτερη οξύτητα στην «φιλελεύθερη αριστερά» (liberal left), όπως την ονομάζει και στην αδυναμία της να ορθώσει μια αξιόπιστη εναλλακτική πολιτική πρόταση απέναντι στην νεοφιλελεύθερη ηγεμονία. Για τους συγγραφείς, το βασικό πρόβλημα είναι ότι η αριστερά επιχειρεί να αντιμετωπίσει το νεοφιλελευθερισμό με τους δικούς του όρους, εγκαταλείποντας τις βασικές σοσιαλιστικές αρχές της και τον προοδευτικό πολιτικό προσανατολισμό της. Προβάλλοντας τη σταδιακή αλλαγή για την άμβλυνση των κοινωνικών συνεπειών του καπιταλιστικού συστήματος, καθίσταται συνένοχη στην αναπαραγωγή του. Συνεπώς, είναι αναγκαία η επιστροφή της αριστεράς στις σοσιαλιστικές της ρίζες, επαναδιατυπώνοντας τη ριζοσπαστική της σκέψη και προβάλλοντας την αναγκαιότητα της επαναστατικής αλλαγής.

Στα 11 κεφάλαια του βιβλίου οι συγγραφείς, αντλώντας από το έργο μιας πλειάδας θεωρητικών, μεταξύ των οποίων εξέχουσα θέση κατέχουν οι Bauman, Badiou και Žižek, επιχειρούν να διερευνήσουν την καταλυτική κυριαρχία - μέσω της ηγεμονίας του καταναλωτισμού - της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας πάνω στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, των θεσμών και των πολιτισμών. Ταυτόχρονα, καταδεικνύουν και την αδυναμία των περιθωριοποιημένων υποκειμένων, που στην πλειοψηφία τους έχουν μετατραπεί είτε σε «εφεδρικό στρατό εργασίας» είτε «σε εφεδρικό στρατό καταναλωτών» για αυτό-οργάνωση, αντίσταση ή ακόμη και για επανάσταση. Πολύ συνοπτικά, τα πρώτα δύο κεφάλαια μετά την εισαγωγή, παρέχουν μια κριτική επισκόπηση του Ευρωπαϊκού και του Αμερικάνικου «λόγου» (discourse) για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στα κεφάλαια 4 και 5 επιχειρείται η συγκρότηση μιας σύγχρονης και πρωτότυπης θεωρητικής προσέγγισης του κοινωνικού αποκλεισμού, μέσα από μια κριτική ανάλυση της τρέχουσας πολιτικής οικονομίας, του πολιτικο-ιδεολογικού πλαισίου και της αγοράς εργασίας. Τα κεφάλαια 6 και 7 προσφέρουν μια κριτική ανάλυση για τη θέση των σημερινών φτωχών ως «εφεδρικού στρατού εργασίας» και ως «εφεδρικού στρατού καταναλωτών». Στα κεφάλαια 8 και 9, η θεωρητική ανάλυση εμπλουτίζεται με εθνογραφικό υλικό από την καθημερινότητα των εμπορευματοποιημένων σύγχρονων πόλεων, αναδεικνύοντας με παραδείγματα την ανάπτυξη αυτού που αποκαλούν οι συγγραφείς «μετα-κοινωνικό χώρο» - ένα χώρο χωρίς πραγματική κοινωνική ζωή - και τις επιπτώσεις του στις ζωές των φτωχών και των κοινωνικά αποκλεισμένων. Την κριτική έως πολεμική ανάλυση των κεφαλαίων αυτών που στοχεύει στην αποδόμηση της αδικαιολόγητης αισιοδοξίας του κυρίαρχου επιστημονικού «λόγου» περί της δυνατότητας αντιμετώπισης των προβλημάτων του κοινωνικού αποκλεισμού και κοινωνικής ενσωμάτωσης των αποκλεισμένων, διαδέχεται στα τελευταία κεφάλαια μια αισιόδοξη νότα για τη δυνατότητα υπέρβασης της παρούσας κατάστασης με τη δημιουργία ενός δικαιότερου κόσμου. Στο πλαίσιο αυτό, στο κεφάλαιο 11 οι συγγραφείς, επεκτείνοντας την ανάλυση των Žižek και Badiou, επιχειρούν να δώσουν κάποια ιδέα για το πώς η αλλαγή θα μπορούσε να επιτευχθεί και με τι θα μπορούσε αυτός ο νέος κόσμος να μοιάζει.

Αναμφίβολα, το βιβλίο των Winlow και Hall προσφέρει μια αναζωογονητική, διορατική και τολμηρή ανα-στοχαστική ματιά για τον κοινωνικό αποκλεισμό, κοιτώντας βαθιά στις φιλοσοφικές και θεωρητικές ρίζες του προβλήματος, σε μια εποχή που η παγκόσμια κυριαρχία του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού συνθλίβει κάθε απόπειρα ανάδειξης διαφορετικής ιδεολογικής, πολιτικής ή οικονομικής πρότασης. Δεν κατορθώνει, ωστόσο, να παρουσιάσει ένα σαφές περίγραμμα αυτού του εναλλακτικού πολιτικού προγράμματος που θα οδηγήσει σε μια νέα κοινωνία, που θα θεμελιώνεται στην αμοιβαιότητα, την κοινωνική αλληλεγγύη και την κοινωνική δικαιοσύνη. Πέφτει, δηλαδή, και το ίδιο θύμα της κριτικής που εκτοξεύει προς τη σύγχρονη αριστερά. Η αδυναμία αυτή αφήνει τον αναγνώστη με μια πιο ρεαλιστική αίσθηση για τις δυνατότητες υπέρβασης της σημερινής νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας.